

Een opmerkelijke soort uit Miste, ofwel iets over ossetongen en bisontongen

Jaap van der Voort¹

Al vele jaren ligt in mijn Miste-collectie - ook keurig op naam gebracht - een fragment van een voor het Noordzeebekken nogal verrassende gastropodensoort, namelijk *Vitularia linguabovis* (Basterot, 1825).

Ook in de collectie van André Jansen (Bovenkarspel) bevindt zich deze opmerkelijke soort, als we de zo voortreffelijk door Adri Burger bijgehouden soortenlijst van Miste mogen geloven (en die geloof ik dus bij deze). Overigens, voor wie het nog niet mocht weten: deze (en andere!) soortenlijsten zijn voor iedereen toegankelijk via onze website www.wtkg.org. Juist omdat deze soort, wellicht zelfs het genus *Vitularia* voor 'noordelijke' verzamelaars misschien niet zo algemeen bekend is, wil ik hierover graag wat meer vertellen.

Het hiernaast (fig. 1) afgebeelde circa 38 mm grote fragment van mijn exemplaar uit Miste verdient wellicht niet de schoonheidsprijs, maar toont duidelijk aan dat dit onmiskenbaar een *Vitularia* is. De gelammelleerde mondrand, en de 'pukkel-tjes'-structuur zijn typerend, en ook de tanden op de binnenzijde van de mondrand en de vorm van het kanaal komen goed overeen met de in 1825 door Basterot uit Zuid-Frankrijk beschreven soort.

Voor diegenen die ooit in de Aquitaine verzameld hebben, zal (van o.a. Pas de Barreau) deze soort uit het Burdigalien geen onbekende zijn. Zoals de afbeeldingen hieronder (fig. 2) laten zien, komt het fragment uit Miste hiermee zeer goed overeen.

Opmerkelijk is, dat in de soortenlijst van Miste vermeld staat, dat zich in de collectie A.F.J. Jansen zowel *Vitularia linguabovis* (Basterot, 1825) bevindt, als ook nog een *Vitularia* sp.

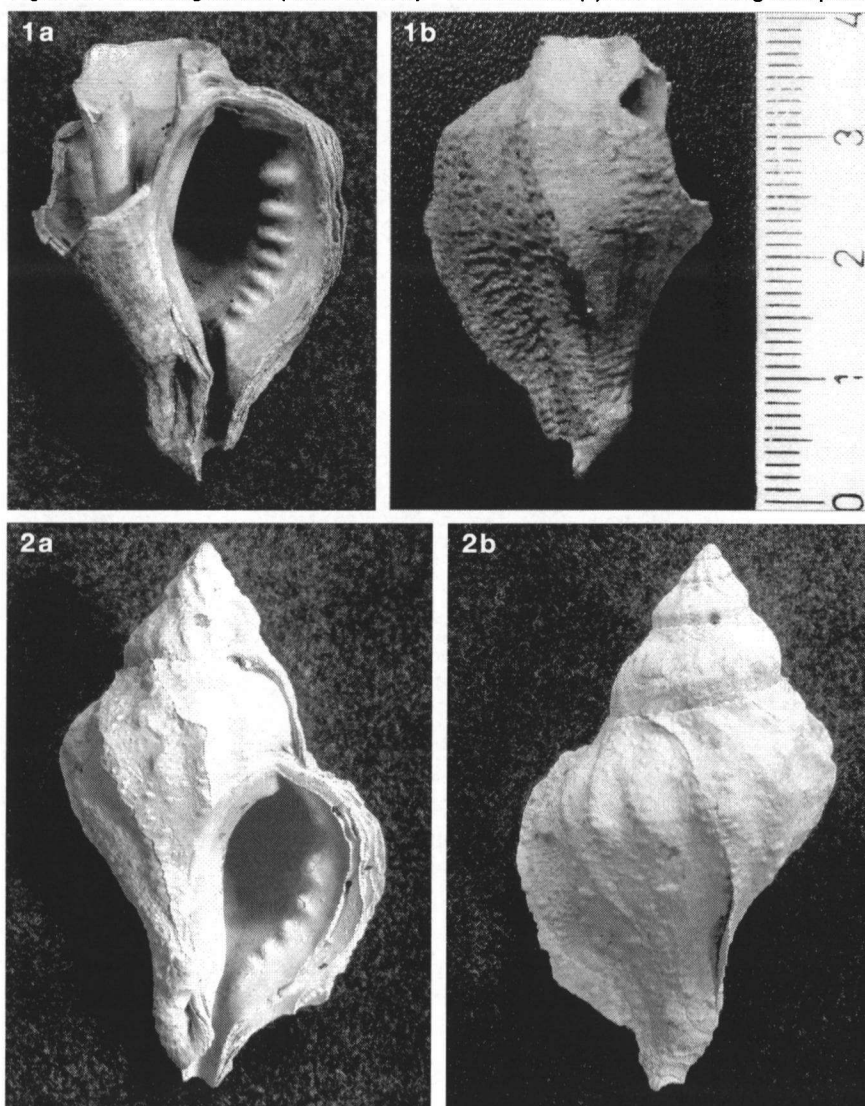
Dit laatste roept vragen op, en wellicht lezen we in de volgende Afzettingen naar aanleiding van dit artikel een verhelderend commentaar van André. Het is namelijk interessant vast te stellen, dat in de loop der tijden meermaals is geprobeerd nieuwe *Vitularia*-soorten of variëteiten te benoemen. Laten wij uitgaan van de oorspronkelijk door Basterot nog

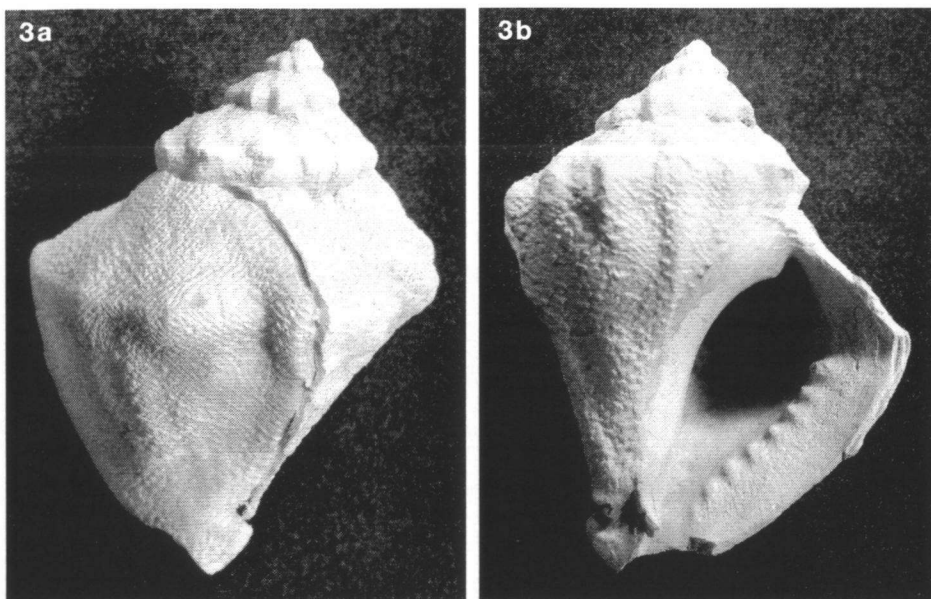
als *Murex* beschreven *lingua-bovis* (mét streepje!) - letterlijk vertaald dus de ossetong - natuurlijk naar aanleiding van de gegranuleerde oppervlaktestructuur die wel wat doet denken aan de rasp-achtige runder- of ossetong.

In 1924 beschrijven Cossmann en Peyrot in hun 'Conchologie Néogénique de l'Aquitaine' ook weer *Vitularia linguabovis*, maar vermelden in de navolgende discussie (de 'kleine lettertjes') het voorkomen van *Vitularia* in het Bekken van Wenen, tot dan toe door zowel M. Hörnes (1856) als door Hoernes & Auinger (1885) tot (*Murex*) *linguabovis* gerekend. Cossmann en Peyrot stellen dat de Weense exemplaren afwijken en schrijven heel voorzichtig:

Figuur 1: Het ca. 38 mm grote fragment van *Vitularia linguabovis* (Basterot, 1825) uit Miste.

Figuur 2: *Vitularia linguabovis* (Basterot, 1825). Pas de Barreau (F.). Ca. 60 mm hoog exemplaar.

Figuur 3. Een ca. 75 mm hoog exemplaar uit het vermoedelijk Serravallien van Seythasan, Bekken van Karaman (Turkije)- inderdaad verschillend lijkend van de afgebeelde Franse *Vitularia*.

“A cette mutation, on pourrait (sic!) attribuer le nom *vindobonula nobis*.” Dat wil zeggen letterlijk vertaald: Men zou dus voor deze vormverandering de door ons voorgestelde naam *vindobonula* kunnen toepassen. *Vindobonula* heeft betrekking op de Latijnse naam voor Wenen: Vindobona. Niet bepaald een echte soortbeschrijving, maar de soortnaam wordt gretig overgenomen door L. Strauss (1966) in zijn omvangrijke werk ‘Die Miozän-Mediterranen Gastropoden Ungarns’ (Strauss citeert Cossmann & Peyrot foutief als 1923). Ook in Tertiärfossilien Österreichs van Ortwin Schulz (1998) wordt nog steeds *Vitularia vindobonula* (Cossmann & Peyrot overigens zonder jaartal) uit het Weense bekken genoemd. En dit, hoewel daarvoor al in 1960 E. Kojumdgieva in de publicatie over het Bulgaarse Mioceen deze soort beschouwt als *Tritonalia (Vitularia) lingua-bovis* var. *Vindobonula* - dus als variëteit en niet als zelfstandige soort. Nog even afgezien van de plaatsing in het geslacht *Tritonalia*. (Vokes stelt dat *Vitularia* eerder tot de Thaididae behoort).

Cossmann en Peyrot beschrijven bovendien in 1924 nog een nieuwe soort *Vitularia*, namelijk *V. salbriancensis*, ook weer op grond van afwijkende vorm en oppervlaktestructuur.

We doen een stapje over de Atlantische Oceaan: naar Ecuador, Mexico, Santo Domingo en Florida. In 1967 beschreef de *Murex*-specialiste par excellence, Emily Vokes, in volume 5 van de ‘Tulane Studies in Geology and Paleontology’ een nieuwe (toen de ‘eerste’ Atlantische) fossiele *Vitularia* uit het Pliocceen van Florida - verrassende naam: *Vitularia linguabison*. In 1977, in volume 13 van dezelfde ‘Tulane Studies’ kwam daar van Vokes nóg een Caribische soort bij: *Vitularia dominicana* Vokes 1977. Deze beide genoemde soorten wijken volgens Vokes af van de in 1951 door Marks uit het Pacifische Pliocceen beschre-

ven *V. ecuadorana* en van de fossiel en nog recent voorkomende *V. salebrosa* (King & Broderip, 1832).

Tja, en wat gebeurt er daarna? In 1995 haalt Bałuk in zijn publicatie over het Mioceen van Korytnica (Polen) zowel Cossmann & Peyrot’s *V. salbriancensis* als Kojumdgieva’s *Tritonalia vindobonula* onderuit als synoniemen en identiek binnen de variatiebreedte van *V. linguabovis*. In 1986 en in 1988 keert Emily Vokes op haar schreden terug en stelt dat haar eigen ‘nieuwe’ soorten *V. linguabison* en *V. ecuadorana* toch identiek zijn aan de plioceen-recente soort *Vitularia sale-*

brosa waarbij *salebrosa* de oudste geldige naam is (haar *V. dominicana* (1977) blijft vooralsnog als soort gehandhaafd). En in Cossmanniana nummer 3 van 2001 maken Lozouet, Lesport en Renard in hun ‘Révision des Gastropoda du Stratotype de l’Aquitainien’ korte metten met Cossmann & Peyrot’s *Vitularia salbriancensis*. Wat blijft uit deze twee groepen dus aan fossiele *Vitularia*’s over?

Vitularia salebrosa (en voorlopig *V. dominicana*) ver weg over de Atlantische Oceaan, en *Vitularia linguabovis* (Basterot, 1825) in een groot gebied van (nu) het Noordzeebekken, via Polen, via Zuid-Frankrijk, het Weense en het Karpatische bekken, tot jawel ook in het Bekken van Karaman in Turkije, waarvan ik hierboven tot slot nog een exemplaar afbeeld (fig. 3). Dit is inderdaad een vorm (‘forma’!!!) die lijkt af te wijken door een hoekigere vorm met sterker gepronoecerde knobbels, maar ook deze *Vitularia*’s vallen toch volkomen binnen de variatiebreedte van de vele exemplaren die ik in Turkije gevonden heb.

Zo zie je dat met alle bijna chauvinistische intenties een ‘lokale’ soort te creëren, van Amerikaanse Bisontongen tot Franse slakken uit Saubrigues en tot Weense *vindobonula*’s, er weinig overblijft - en dat is goed zo. In dit licht misschien ook de moeite waard nog eens te kijken naar André Jansen’s exemplaar van ‘*Vitularia* sp.’, dat ik dus niet gezien heb.

Geraadpleegde literatuur

- Bałuk, W., 1995. Gastropods from Korytnica: p. 229, pl. 30, fig 9.
 Cossmann & Peyrot, 1924. Conchologie Néogénique de l’Aquitaine. Tome 4, Livraison II: p. 516-519, Pl. XIV, figs. 30-34.
 Kojumdgieva, E., 1960. Les fossiles de Bulgarie: VII Tortonien: p. 150-151. Pl. XL fig. 11.

- Lozouet, P. et al., 2001. *Cossmanniana* hors serie n° 3 – Révision des Gastropoda (Mollusca) du Stratotype de l'Aquitainien (Miocène inf.): site de Saucats "Larley", Gironde, France: p. 58.
- Schulz, O., 1998. Tertiärfossilien Österreichs: p. 66-67, Abb. 6.
- Strauss, L., 1966. Die Miozän-Mediterranen Gastropoden Ungarns: p. 278, Fig. 126.
- Vokes, E., 1967. *Tulane Studies in Geology and Paleontology*, Vol. 5, n° 2: p. 91, text fig. 1.
- Vokes, E., 1977. *Tulane Studies in Geology and Paleontology*, Vol. 13, n° 4: p. 192-195, text fig. 1.
- Vokes, E., 1986. *Conch. Amer. Bulletin*, Vol. 14, no. 2: p. 19, fig. 4.
- Vokes, E., 1988. *Tulane Studies in Geology and Paleontology*, Vol. 21, n° 1: p. 42-44, text fig. 14.

¹*Jaap van der Voort, Lutterdamm 19. 49179 Ostercappeln-Venne/Duitsland, e-mail: vennermoor@aol.com*